

ALLIANCE NYMISMATIQUE DE BELGIQUE.
MUNT EN PENNINGKUNDIGE GROEPING VAN BELGIË.

Bulletin Mensuel
Maandelijks Orgaan

secrétariat René de Martelaere, 25, rue des Capucines Anvers
Secretariaat René de Martelaere, 25, Capucijnenvaenstraat Antwerpen

N U M I S M A T I Q U E (1)

par Fernand BAILLION.

Les types religieux prédominent à proportion des deux tiers: les divinités de l'Olympe, les demi-dieux et les héros, les personnifications allégoriques y figurent avec tous leurs titres et leurs divers attributs. Sur les pièces composant l'autre tiers, on voit représentés les allocutions de l'empereur et ses largesses, ses expéditions et ses triomphes, toute une série d'événements publics et un grand nombre de monuments.

Les types de personnifications sont habituellement empruntés aux statues qui furent élevées à ces divinités. La représentation de la scène de l'adlocutio à l'armée fut introduite par Caligula et se retrouve, à intervalles, jusqu'à Maxence. Les congiaires nous sont connus par des textes anciens et par un petit nombre de monuments épigraphiques; les monnaies seront d'une aide précieuse pour se représenter la scène elle-même et pour dater les distributions. Telle monnaie de Lomitien commémora les ludi saeculares; sur telle monnaie de Marc Aurèle, on voit la cérémonie du sacrifice accompli à l'occasion de vœux publics.

Un grand nombre de monuments se trouvent représentés sur les monnaies impériales. Des bronzes de Néron nous montrent le macellum et l'arc de triomphe de cet empereur. On voit le circus maximus sur un bronze de Trajan et le Colisée sur une monnaie frappée après la mort de Titus. Le temple de Vesta est représenté sur un bronze de Julia Domna, femme de Septime-Sévère; six vestales sacrifient sur un autel placé devant le temple.

C'est dans la monnaie courante que les graveurs du monde antique ont multiplié les allusions aux faits historiques les plus divers, les représentations religieuses les plus touchantes, les reproductions des plus grandes figures de la sculpture et des monuments de l'architecture, les allégories idéales et les portraits réalistes des rois, les souvenirs des usages et des institutions, et les représentations des moindres instruments.-

(1) le début de cette étude a paru dans le numéro 3 du mois de mai.

LISTE DES MEMBRES

LIJST DER LEDEN

ADRIAEN, Henri	Vétérinaire - POPERINGHE
BAILLION, Fernand	5, rue du Mirée - BRUXELLES
BARUZOW, Wazyl	48, rue d'Artois - BRUXELLES
BASTIN, Théo	201, rue Longue - BRUGES
BERQUIN-DESSECK	8, Grote Markt - NIEUPOORT
BOEYKENS, Germain	Brasseur - ASPER
BOGAERT, Léon	4, rue Jules Lejeune - BRUXELLES
CARPENTIER	36, chaussée de Gand - IZEGEM
CONTER, Michel	n° 12 - HABERGUY (par MESSANCY)
CREUVEN, Xavier	21, rue Guillaume Lekaer - HEUSY/VERVIERS
CUISSET, Richard	83, rue des Waibes - LOBBES
DE BARCK, Paul	81, avenue St. Antoine - ST. MARIABURG/ANVERS
DE BEER, Joseph	160, Hoofdvonderlei - DEURNE/ANVERS
DE BOUWER, Gaston	2e, Camellialei - MECHEM/ANVERS
de JUZENCOURT, Henri	92, chaussée de Bruxelles - LEDEBERG
de MARTELAERE, René	23, rue des Capucines - ANVERS
DE POTTER, abbé Joseph	9, rue de la Prairie - GAND
DESSAISIBRES, Vicomte Ant.	HEERS
DE SNET, Désiré	616, chaussée de Gand - ALOST
DE VIS, Eugène	105, Brusselbaan - MEKELGEM (BRABANT)
DEVUYST, Marcel	9, Nieuwe Dokstraat - CONTERDAM/OSTENDE
P. VREESSE, Marcel	36, rue Dhauwer - RENAIX
FERMEUS, L.	71, rue Nothomb - BRUXELLES IV
GEORGE, Joseph	62, Grand'Eue - CHARLEROI
GYSSELINCK, Jean-Marie	37, avenue Eugène Yeeye - BRUXELLES
HERSSENS, Willy	32, Heuvelstraat - BOECHOUT/LIERRE
HOOGH, Jos	16, rue Halingen - VELM
KRAAIPENHOP, G.	11, Welburglaan - HARDERWIJK/PAYS-BAS
KUHN, Paul	32, Place Liedts - BRUXELLES III
LALLEMAND, Victor	4, avenue W. Churchill - UCCLE/BRUXELLES
LAMBERTTE, Ch.	7, rue de Dublin - IXELLES/BRUXELLES
LEJEUNE, Adolphe	89, quai des Ardennes - LIEGE
LODEWIJK, P.	18, rue de Lille - MENIN
MAL, Georges	262, chaussée d'Anvers - DURGHT/ANVERS
MARTINY, Maurice	1, vieux qui au Bois - GAND
MATAGNE, abbé Léon	4, rue du Gouvernement - ATH
MERTENS, Joris	52, Tentonstollingslaan - ANVERS
MOEROU, Fernand	32, rue Essegheem - JETTE
MORIN, François	32, rue J. Van Artovolde - BOOM
NUYTTENS, Marcel	131, Slabbaertstraat - IZEGEM
PEETERS, Frédéric	31, chaussée de Termonde - JETTE
PEYCK, Pierre	667, chaussée de Haecht - SCHARRESEK
PIRON, Dominique	71, rue St. Hubert - ANVERS
PITTOORS, J.	83, Zonstraat - BORCHMOUT/ANVERS
POTTIEUX, Paul	49, rempart Ste Catherine - ANVERS
THIRION, Marcel	394, avenue J. Morotus - WILRYK/ANVERS
TIJMSMANS, René	11, Uitspanningstraat - WILRYK/ANVERS
TOMEEJR, Fernand	61, rue Provinciale - BIERGES LEZ WLVRE
VAN ALSENOY, Julius	10, Van Hombeekstraat - BERCHEN/ANVERS
VAN DEN BRANDE, Antoine	58, rue de l'Eglise St. Pierre - JETTE
VAN DE NOORT, Jan	Kattendykdox W.3.31 - ANVERS

VANDERBORGHT, Joseph	37, rue Bonaventure - JETTE
VAN DE VYVER, Michel	3, rue Mohrfeld - JETTE
VAN DYCK, Hendrik	16, Berlary - LIERRE
VANHARCKEN, Etienne	4, Kopsdroef, Villa MANENC - KNOCKE S/MER
VAN HOUTTE, Jean	28, rue Egmont - GAND
VAN IZEGHEM, Edward	29, Zandvoortstraat - CONTERDAM/OSTENDE
VAN NESTE, Lucien	31, Grote Markt - YPRES
VAN ROOSEBROECK, Adelbert	32, rue de la Bravoure - JETTE
VAN ZUYLEN, baron Philippe	AHIN LEZ HUY
VERMEULEN, Gilbert	76, rue Ste Claire - BRUGES
VERTENEUIL, Edouard	22, boulevard Lomonnier - BRUXELLES
VOSSAERT	11, rue Carnot - ANVERS
WEICKER, René	20, boulevard de Dunkerque - LA PANNE
WILLOQUE, Hubert	34, Rechtestraat - LIERRE.

~~~~~

BIBLIOGRAPHIE NUMISMATIQUE.

Sous ce titre, nous annoncerons les ouvrages de numismatique, tant de langue française qu'étrangère, dont on nous signale la sortie de presse. Nous avons pu obtenir d'une librairie, qu'elle se spécialise dans notre littérature, et que, de plus, elle accorde une remise sur les prix indiqués. Cette remise sera de 10% environ; parfois plus élevé (12%), parfois moins, suivant les conditions faites par les éditeurs. Elle s'appliquera, non seulement sur les ouvrages précités, mais encore sur tous les livres (romans, art, science, philosophie, histoire, etc.)-

Pour bénéficier de ces avantages, les membres devront adresser leurs commandes à notre bibliothécaire:

Jean- Marie GYSELINCK
37, avenue Eugène Ysèye
BRUXELLES

Nous demandons toutefois à nos membres de ne pas s'impatienter, s'ils ne reçoivent pas leurs livres dans le déla escompté. Nous devons, en effet, dans la mesure du possible, grouper les commandes afin de les transmettre en bloc.-

Les envois se feront contre remboursement, par les soins de la librairie elle-même.-

Voilà la cotisation récupérée! Un argument de plus pour vaincre les hésitants et nous amener de nouveaux membres.

~~~~~

Nous tenons à remercier tous les membres qui nous ont envoyé des adresses de numismates de leur connaissance. Grâce à leur amabilité, nous avons pu nous assurer de nouveaux membres. Les chiffres sont là pour nous confirmer. Le mois dernier, nous vous annoncions 57 membres. Ce mois-ci, le total s'élève à 65. Ceci est encore insuffisant et nous demandons à tous de persévérer dans leur campagne de recrutement.-

D'AVANCE, UN GRAND MERCI A TOUS!

~~~~~

HET DUITSE PAPIEREN NOODGELD UIT DE JAREN 1914-1924.

~~~~~

Aan de rijke boom der numismatiek is een der nederigste takken voorzeker de liefhebberij van het papieren noodgeld. Hier zijn geen gouden of zilveren vruchten te plukken. Hier vinden we ook geen stukken van koper of bronz of enig ander materiaal, welke ons komen getuigen van de bekwaamheid der munters, van de kunstzin der medailleurs of van het geschiedkundig lot van volkeren, landen vorsten en tyrannen.-

Niets anders dan bedrukt papier is het verzamelobject van wie zich aan deze lake tak van de munt- en penningkunde wil wijden. Toch leent het beslist de moeite dit noodgeld bijeen te brengen en te bestuderen. Daarenboven is dit verzamelgebied nog uitgebreid genoeg om een specialisatie toe te laten.-

Noodgeld is een reeds ouwewoud hulpmiddel om aan een tijdelijke munt-schaarste te verhelpen. De eerste noodmunten zijn wellicht deze van de stad Alhama, Prov. Granada, Spanje, welke daar in 1482 uitgegeven worden. Bij de belegering van de stad Loiden Loiden, Nederland, door de Spanjaarden in 1574 werd aldaar ook noodgeld verspreid. De stad Jülich, Duitsland, liet haar papieren noodgeld van 1919 versieren met afbeeldingen van noodmunten, die alhier in omloop waren tijdens de belegeringen van 1643, 1610 en 1621.-

In belegerde steden, in kampen voor krijgsgevangenen en ook bij logers te velde bleek het dikwijls noodzakelijk noodgeld in circulatie te brengen. Een meer algemeen gebrek aan paasmunt heeft in oorlogstijd meerdere oorzaken: -1- nieuwe munt wordt gewoonlijk niet geslagen, -2- in omloop zijnde munten worden dikwijls, omwille van het metaal, van officiële zijde ingehouden en -3- munten worden alsdan veel gehamsterd.-

Zo kan een staat verplicht worden de munten door papier te vervangen of er nieuwe te slaan in een voor de oorlogsindustrie weinig belangrijk metaal. Wanneer het dus in omloop gebrachte noodgeld aan de goldnood geen einde kan stellen, gaan ook provincies, steden, dorpen, verenigingen en private instellingen over tot het uitgeven van hun eigen munten, meestal mits voorafgaande toestemming van de bevoegde overheden en steeds voor een beperkt bedrag, met een bepaalde geldigheidsduur en enkel voor het plaatselijk verkeer toegelaten.-

We hoeven niet eens ver in ons eigen verleden terug te gaan, om ons te herinneren hoe tijdens de bezetting in 1940-45 de nikkel paasmunt uit de circulatie verdween en wij bakker, beenhouwer en kruidenier allerlei papiertjes ter waarde van kleine bedragen weerkregen. Over de onwetelijkheid van deze plantrokkerij hoeven we hier niet uit te wijden. We voelen ons echter wel verplicht er op te wijzen dat het uitgeven van noodgeld in welke vorm ook, te verkiezen is boven het onhygienisch gebruik van postzegels als ersatz van paasmunt.-

Meestal werd noodgeld zonder al te veel zorg gedrukt, soms ook vervaardigd uit minderwaardige grondstoffen als zink, ijzer, lodor, katoen, wasdoek en karton. Ook in potaards en porcelain werden noodmunten gebakken. Noodgeld op heut gedrukt en in zijde geweven bestaat ook, maar met de munten uit koolstof gepest of in glas geblazen, mogen we deze gerust tot de overdrijvingen van marcantiele aard rekenen en horen zo meer thuis in een verzameling curiosa dan wel onder munten.-

~~~~~

Tijdens de eerste wereldoorlog moest men in haast alle landen bij het conflict betrokken overgaan tot het in omloop brengen van noodgeld

niet verdoezeld zagen. Heel dikwijls krijgen we in deze laatste periode voor éénzelfde waarde 6 of meer biljetten, verscheidend van elkaar door de versiering ervan, wat hen ook het karakter van echt noodgeld ontnaemt.-

####

De grans tussan dit werkelijke en onechte noodgeld is moeilijk te trekken. Reeds in 1916 verschenen er uitgaven in reekson on andorzijde duurdo de geldnood in andere gewosten tot in 1921. Van sommige series weet men met zekerheid det ze nooit in het geldverkoer gebruikt werden, andoore kwamen voor een klein godeelte in de circulatio toerecht om ze een cachot van waarachtigheid te geven.-

Wanneer men zich, voor wat deze periode betreft, onkel om het kultuurhistorisch espect van de uitgaven bekommert, dan speelt het probleem van het al of niet gewottigd zijn van dit noodgeld als pramunt echter geen rol meer. Voor ons zijn deze reekson getuigenissen uit het verleden van een volk en komt het er ton slotto niet zo zeer op aan te wotan of we nog met werkelijk noodgeld te doen hebben off met "Wuchergeld" of "Nepesoinc" zoals ze destijde in de verzamelaarsmiddons donoomd werden.-

Velo verzamelaars walgorden in den beginno helesterrig aan dozo zuivero commerciële uitgaven hun sandocht te schenken, maar de mooster hebben zich later door hun bijzondere schoonheid on hun didctische waarde toech laten verleiden om ze ook op te nemen. Over hun schoonheid on didctische waarde schrijven valt binnen het bestek van één artikel uitorst moeilijk. Het is quasi onmogelijk uit een welderige verzameling van duizonde verschildende exemplaren, uitgegeven door honderden verschildende instanties, een keuze te doen om deze nader te besproken. Men staat hierbij werkelijk voor "l'embarras du choix"...

Om toech een idee te geven van wat er aan allelei wotenswaardigheden in opgestapeld ligt, laten we hier een eenvoudige opsomming volgen van de verschildende rubrieken waarin we een verzameling zouden kunnen verdele. Van iedere rubriek zouden we gemakkelijk een paar karakteristieke reekson als voorbeeld kunnen beschrijven. Dit zou ons echter te ver leiden on we noemen dus: algomene-, lokale-, en ontwikkelingsgeschiedenis, logende, vertelling, folkloro, politiekers, denkers, dichtors, schilders, componisten, uitvindors, pedagogon, muziek, litoratuur, verzen, spreuken, slogans, satyre, humor, handel, nijverheid, bezonswaardigheden, netuurschoon, monumenton, iconographic, heraldiek, enz...

Uit doze nog onvolledige opsomming blijkt welke talloze moeilijkheden als onuitputtelijke bronnen van inspiratio geroed lagen om de sierkunstonaars-ontwerpers van noodgeld aan motieven te helpen. Dankbaar hebben ze doervan moestal gebruik wotan te maken. Slechts af on toe valt er een reeksbuiten de toon of geeft er een blijk van een overdreven chauvinisme. Gelukkig zijn doze gevallen van onkunde of uitwassen van een vorderfelijk militarisme eerder zeldzaam en laten ze door het spel der tegenstellingen do kultuurhistorische betekenis van de overgrote rest nog meer tot uiting komen.-

Besluitend mogen we verklaeren, det we in een verzameling Duits noodgeld het wol en wee van heel een volk weerspiegeld vinden. Met zijn kwaliteitor en fouten staat het hierin voor ons, getuigend van zijn loven en streven in een van de meest bewogen periodes uit zijn geschiedenis.-

NESCHRIFT -

Met opzet hebben we dit artikel in hoofdzaak gewijd aan het Duits "Kleingeld" on niet gesproken over de andere afdelingen van het papieron noodgeld als daar zijn: het "Kriegesgefangenenlagergeld", het "Gross-

Alleen Engeland en Amerika, die in de 18e en 19e eeuw met noodgeld in de vorm van "tokens" overstroomd werden, konden het deze maal zonder stellen.-

Vooral Duitsland en Oostenrijk, maar ook in België en Frankrijk werden door vele steden en instellingen van 1914 tot 1918 deze zogenaamde "Gutscheine", "Bons de monnaie" of "Gemeentebons" uitgegeven. Onbetwistbaar speelt Duitsland, wat de hoeveelheid en de hoedanigheid betreft, een overwegende rol. In ongemeen grote mate werd hier noodgeld verspreid. Wanneer reeds op 31 Augustus 1914, enkele dagen nog voor het uitbreken van de wereldoorlog, de stad Bromerhaven het eerste noodgeld uit deze periode in omloop bracht, mag men gerust aannemen, dat de enige aanleiding daartoe een reeds gevoelig gebrek aan pasmunt was. Dit gebrek heeft zeker, heel de oorlog door, blijven bestaan voor gans het Duitse Rijk. En ook in de eerste maanden na 11 November 1918 zal in deze toestand geen onmiddellijke verbetering ingetroden zijn, wat al de uitgaven van deze tijd ten volle wettigt.-

Wij hebben hier inderdaad met werkelijk noodgeld te doen. De uitgaven uit de jaren 1914 en '15 zijn gewoonlijk zeer primitief van uitvoering; ze moesten vlug in omloop gebracht worden. Dikwijls vertonen ze enkel de aanduiding van de waarde en de stempel van de gemeente, waarbij soms nog een handtekening en een controlenummer, dit laatste meestal geschreeven. Deze biljetten behoren thans natuurlijk tot de grote zeldzaamheden.-

De uitgaven van 1916-20 zijn veelal reeds meer verzorgd. Ze worden in grotere hoeveelheden gedrukt en vertonen dikwijls ter versiering één of andere karakteristiek van de uitgevende instantie. Voor bedragen van 5, 10, 25 en 50 Pfg. uitgegeven, waren ze voor de circulatie bestemd en zijn ze nog steeds bij het echte noodgeld onder te brengen.-

Toen het echter rond 1920 bliken ging, dat niet alleen sommige verzamelaars van munten, de echte beoefenaars van de numismatiek, maar ook talrijke liefhebbers, waarvan het aantal de 200.000 zou belopen, zich waren gaan bezighouden met het vergaren van het oorlogsgeld, zijn vroege stedsvaders er een welkom middel in gaan vinden om hun tijdens de oorlogsjaren leeggemaakte gemeentekas, weer aan te vullen.-

Ze liet b.v. het bestuur van een kleine gemeente, per inwoner voor ongeveer 1000 Mark pasmunt drukken. Er was toen van inflatie nog geen spoor en deze son stelde in die tijd nog een klein kapitaaltje voor. Daarbij mag niet uit het oog verloren worden dat dit noodgeld, evenals dat van andere plaatsen, slechts geldig was op het grondgebied van de uitgevende gemeente, zodat men in dit geval zeker geen gebrek aan pasmunt meer zal gekend hebben. Men rekende echter op de verzamelwoede van de talrijke liefhebbers om al dit papier voor goed geld kwijt te raken.-

Noodgeld laten drukken om de gemeentekas te vullen was gemakkelijk. Het aan de verzamelaars in zeer grote hoeveelheden verkopen was een andere zaak. Overal werd noodgeld uitgegeven. Er was concurrentie en het kwam er dus op aan deze briefjes ter waarde van 5, 10, 20, 25, 50 en 75 Pfg. en ook van 1 Mark zo aantrekkelijk mogelijk te maken.-

Daarin zijn vele gemeentebesturen, geholpen door knappe tekenaars ten zeerste geslaagd. De ontwerpers, op hun beurt bijgestaan door bekwaam vaklui uit het drukkersbedrijf, maakten van sommige uitgaven ware kunststukjes, waardoor ook een verzameling van dit niet-werkelijke noodgeld ons blijvend kan bekoren. Deze serieuitgaven waren niet voor de omloop bestemd. Ze waren vooral bedoeld om de gemeentekas te vullen. Daarom komen ze ook voor met waarden die niet gangbaar zijn als 20, 30, 40, 60, 70 en 80 Pfg., die aldus hun zuiver commercieel karakter helemaal

